

Горобець О. В.

к.е.н., доцент кафедри економіки природокористування
та менеджменту лісового господарства

Житомирський національний агроекологічний університет

МІНІМІЗАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ЕФЕКТІВ, ЗУМОВЛЕНИХ ВЕДЕННЯМ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства (ОСГ) відіграють досить суттєву роль в аграрному секторі економіки України. Станом на 2012 р. в них було вироблено 58,2 % від валового виробництва продукції тваринництва та 45 % продукції рослинництва [1, с. 20]. Але господарська діяльність сільського населення, здійснювана без врахування екологічних наслідків, спричиняє появу негативних екологічних зовнішніх ефектів, які, в свою чергу, призводять до підвищення захворюваності та скорочення тривалості життя людей.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає в ідентифікації негативних зовнішніх ефектів, які виникають у процесі ведення особистого селянського господарства та надання рекомендацій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними чинниками, що спричиняють появу негативних екологічних зовнішніх ефектів, зумовлених веденням ОСГ, є застосування засобів хімізації в процесі вирощування продукції рослинництва, а також неналежне поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ), які утворюються в господарстві. Внаслідок внесення засобів хімізації відбувається хімічне забруднення повітря, ґрунтів і водних джерел, гине флора і фауна, забруднюється продукція рослинництва і тваринництва. В результаті відбуваються негативні зміни в ланцюгах екосистем та біологічному кругообігу речовин. Споживання забрудненої продукції призводить до погіршення здоров'я людей (отруєння, алергії, раку) та може спричиняти зміни у генотипі людини [2, с. 130].

Прострочені, зіпсовані або не ідентифіковані засоби хімізації, тара та упаковка з-під них перетворюються на небезпечні відходи, які, найчастіше, потрапляють на звалища. Інші тверді побутові відходи, які утворюються в ОСГ, також, в основному, потрапляють на звалища чи спалюються. Це підтверджують результати опитування, проведеного серед власників ОСГ Житомирської області (табл. 1). Генеральна сукупність (загальна кількість домогосподарств, члени яких мають земельні ділянки), дорівнювала 224785. Фактично було опитано 548 респондентів із усіх районів Житомирщини. Отже, для рівня довірчої ймовірності 95 % гранична помилка фактичної вибірки складає $\pm 4,18\%$. Таким чином, вибірка є репрезентативною.

Методи поводження з твердими побутовими відходами в особистих селянських господарствах Житомирської області

Фракції ТПВ	Річний обсяг ТПВ	Методи поводження з ТПВ					
		Утилізація		Спалювання		Розміщення на звалищах	
	кг	кг	%	кг	%	кг	%
Інертні і малонебезпечні ресурсоцінні компоненти, що можуть бути перероблені в ОСГ	291,6	194,5	66,7	60,0	20,6	37,1	12,7
Інертні і малонебезпечні компоненти, що можуть бути використані як вторинна сировина	75,5	9,4	12,4	37,8	50,1	28,3	37,5
Інші інертні і малонебезпечні ресурсоцінні компоненти	58,3	0	0	0	0	58,3	100
Небезпечні ресурсоцінні компоненти	3,1	0,4	13	0	0	2,7	87
Небезпечні компоненти, що не є ресурсоцінними	0,4	0	0	0,1	25	0,3	75
Всього	428,8	204,2	47,6	97,9	22,8	126,7	29,5

Джерело: власні дослідження

Такі методи поводження є екологічно небезпечними і спричиняють виникнення багатьох негативних зовнішніх ефектів: забруднення повітря шкідливими газами, які мають неприємний запах і є пожежонебезпечними (аміак, метан, сірководень), а також газами, які виникають внаслідок згоряння ТПВ і містять токсичні та шкідливі включення (діоксини, сірчаний ангідрид, золу); забруднення водних джерел фільтратом, в якому містяться феноли, сполуки сірки та азоту, важких металів, збудники інфекційних хвороб; хімічне і бактеріологічне забруднення ґрунтів [3, с. 211; 4, с. 45–49].

Забруднення довкілля внаслідок використання засобів хімізації, спалювання та розміщення відходів на звалищах спричиняє появу економічних збитків, викликаних деградацією довкілля та погіршенням якості життя населення: забрудненням продуктів харчування, збільшенням захворюваності людей, спотворенням ландшафтів та погіршенням умов рекреації, додатковими витратами населення на очищення питної води та на лікування хвороб, спричинених забрудненням довкілля. Ідентифікація екологічних зовнішніх ефектів дозволяє визначити основні напрямки щодо їх усунення, а саме:

1) стимулювання переходу особистих селянських господарств на ведення органічного сільського господарства. З цією метою повинні бути створені відповідні інституційно-правові, економічні та соціально-психологічні умови [5, с. 30-36]. Відмова від використання хімічних засобів на користь органічних добрив, біологічних засобів боротьби зі шкідниками,

а також екологічно безпечних засобів, які використовуються в побуті, замість небезпечних хімічних, дозволить не тільки виробувати екологічно чисту продукцію, а й зменшити кількість небезпечних відходів, що спрямовуються на захоронення;

2) переорієнтація попиту з екологічно небезпечних товарів (одноразових, із надмірною кількістю упаковки, шкідливих для довкілля) на екологічно чисті товари (у т.ч., органічну продукцію). Екологізація попиту може розпочати низку зрушень у кругообігу "сукупний попит – сукупна пропозиція – сукупні доходи". Збільшення споживчих витрат на органічну продукцію зумовить розширення ринку такої продукції, а збільшення виручки від її реалізації сприятиме зростанню обсягів виробництва органічних продуктів [2, с. 273];

3) запровадження екологічно безпечного поводження з твердими побутовими відходами, що утворюються в ОСГ. Це означає, що до кожної групи компонентів ТПВ (табл. 1) потрібно застосовувати відповідні способи поводження. Для цього необхідно організувати роздільний збір побутових відходів. Найбільш доцільним є утилізація ресурсоцінних компонентів, причому органічні компоненти можуть бути перероблені у самому господарстві (шляхом організації компостування органічних решток), що значно зменшує витрати на поводження з ними. Інші ресурсоцінні компоненти ТПВ можуть бути використані на переробних підприємствах у якості вторинної сировини, що дозволяє економити первинні природні ресурси. З метою зменшення економічних збитків, які можуть бути спричинені потраплянням небезпечних компонентів ТПВ у довкілля, такі компоненти, що не є ресурсоцінними, підлягають збиранню, знешкодженню та видаленню на спеціалізованих підприємствах. Для успішного запровадження зазначених заходів органи місцевого самоврядування повинні застосовувати відповідні адміністративні та економічні регулятори [6].

Головну роль у реалізації запропонованих заходів повинна відіграти екологічна освіта населення, а саме:

- навчання членів ОСГ основам ведення органічного сільського господарства шляхом організації лекцій, семінарів та поширення методичних матеріалів із зазначеної тематики;
- інформування населення щодо способів дій, які запобігають утворенню та зменшують обсяги ТПВ (шляхом співбесід, через інформаційні листівки, брошури, ЗМІ);
- агітаційна робота серед власників та працівників торгівельних закладів щодо скорочення використання у магазинах пластикових пакувальних матеріалів та переходу на паперову упаковку, пропонування покупцям придбати замість поліетиленових пакетів сумку багаторазового використання;
- інформування населення щодо особливостей поводження з небезпечними відходами та заборону їх розміщення на звалищі;

- складання переліку небезпечних відходів, які можуть утворюватись у сільській місцевості та доведення його до відома громадськості через листівки, брошури, ЗМІ;
- залучення торгівельних закладів до розповсюдження інформаційних матеріалів щодо поводження з небезпечними відходами шляхом вручення брошури кожному покупцю, який здійснив купівлю товару, що в майбутньому стане небезпечним відходом;
- екологічна освіта населення за цільовими групами та навчання членів ОСГ навичкам сортування та роздільного збирання окремих компонентів ТПВ;
- проведення екологічних акцій та організація роботи по стимулюванню участі членів ОСГ у роздільному збиранні твердих побутових відходів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в процесі ведення ОСГ виникають негативні екологічні зовнішні ефекти, спричинені застосуванням засобів хімізації та екологічно небезпечним поводженням з твердими побутовими відходами, які утворюються в господарстві. Запропоновані заходи щодо усунення визначених зовнішніх ефектів сприятимуть покращенню стану довкілля й екологізації сільського господарства, в результаті чого ОСГ зможуть виробляти екологічно чисту, безпечну та якісну продукцію, споживання якої сприятиме оздоровленню нації.

Література

1. Валова продукція сільського господарства України за 2012 р.: повідомлення Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://ukrstat.org/druk/publicat/kat_u/2013/bl/05/bl_vpshg_12.zip
2. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект / Н. В. Зіновчук. – Львів: ННВК "АТБ", 2007. – 394 с.
3. Сметанин В. И. Защита окружающей среды от отходов производства и потребления / В. И. Сметанин. – М.: КолосС, 2003. – 230 с.: ил.
4. Студінський В. А. Управління твердими побутовими відходами в містах України / В. А Студінський. – К.: Видавництво "КІМО", 2006. – 152 с.
5. Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: "Полісся", 2013. – 492 с.
6. Горобець О. В. Еколого-економічна класифікація відходів особистих селянських господарств та вибір регуляторів щодо поводження з відходами / О. В. Горобець // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4 (21). – С. 202–206.